

JEDINSTVO ZAPISA GLIGORIJA DIJAKA

Milivoj PAVLOVIĆ, Beograd

Mirolavljjevo jevanđelje, najlepši je spomenik stare srpske crkvene književnosti, sa već ustaljenim tipom narodnih jezičkih osobina, korelativno narodnom tipu jezika povelje Bana Kulina (1189). Sa svojim zlatopisnim minijaturama — inicijalima, naročito za vreme vladavine Turaka, on je od kaluđera čuvan kao svetinja i jedno vreme skrivan u Hilandaru. Upravo zbog takvog shvatanja, nijedna profana ruka nije upisala nijedan zapis o teškim iskušenjima. Jedino na tri mesta imamo ono što je zapisao Gligorije dijak, a upravo na ovo nije obraćena pažnja u značajnim studijama: Ljub. Stojanovića (uz fotolitografsko izdanje), S. M. Kuljbakina (Палеографска и језичка испитивања о Мирослављевом јеванђељу, 1926), A. Belića (Учешће Св. Саве и његове школе у стварању нове редакције ћирилских споменика, Светосавски зборник, 1936) i J. Vrane (L' Evangéliste de Miroslav, 'S-Gravenhage, 1961). — O tome i o nekim drugim osobinama dao sam kratko saopštenje 2. II 1948. na sednici Instituta za proučavanje književnosti (Гласник Српске академије наука I, 191, Београд 1949). Jedno od tih pitanja (ц u vezi sa »đerv«) obradio sam u Zborniku posvećenom J. Vajsu, Slovo 6—8; ovde pak raspravljам o zapisima.

II

Rukom Gligorija dijaka dodata zapisivanja Ljub. Stojanović je objavio pod brojevima 4, 5 i 6, kao tri zapisa (Стари српски записи и натписи I, 1902, s. 3), sa s. 355, 358, 360. Takav je red dao prema stranama na kojima se nalaze. Kratice su dešifrovane.

- 1°. s. 355 — Г(оспод)н б(ож)е мои, щедръ н многомил(о)-
 стивъ, помноуи ме своею м(и)л(о)стию,
 Григорикъ грѣшнаго, некли вѣхъ оу го-
 сподина оу милости бѣль. на те оупеаю.
- 2°. s. 358 — Коньчахъ съ б(о)жиею помощию, аминь.
- 3°. s. 360 — Язъ писахъ алѣ Глигръ.

Ispod toga:

Язъ грѣшны Глигорие дѣякъ, недостонны
 нареши се дѣякъ заставихъ сие въ(а)нг(е)лие
 златомъ кнезю вел(и)кославномоу Мирославоу
 с(ы)ноу Завидиноу. Я мнѣ г(оспо)ди не
 забвди грѣшнаго, нъ схрани ме
 себѣ дѣ ми есть г(осподи)не жалъ тебѣ
 работакши, кнезю своемоу г(осподи)ноу, дѣ мнѣ
 не храниши грѣшнаг(о).

Redak Язъ писахъ itd. sa s. 360. treba smatrati izdvojenim od zapisa u pravom smislu: to je konstatacija, potvrda dijaka Gligorija da je on ukrasio delo, to je autorski potpis. — Dalji tekst je od prethodnog reda nezavisan: to je simetrična konstatacija, karakteristična za mnoge zapise. U prvom delu je razvijena subjekatska sintagma skrušenosti (грѣшны дѣякъ: недостонны нареши се дѣякъ) sa konstatovanjem za koga je pisano; dalji tekst je molba knezu Miroslavu da ga zadrži kraj sebe, i ta tema čini osnovu i zapisa sa 355. strane.

III

Upoređenje glavnog zapisa sa druga dva pokazuje ne samo temat-sko jedinstvo nego ukazuje i na red kojim je Gligorije dijak pisao. Pre svega ne može se primiti sa formalne tačke gledišta da Gligorije počinje zapis na margini. Osnovni i početni deo zapisa je onaj iza potpisa (br. 6); drugi (br. 4) naknadno je napisan. Logično je i psihološki motivisano da se pisar neće obraćati prvo Bogu da umilostivi kneza Miroslava, nego prvo knezu, koga moli da bi ga ostavio u svojoj milosti. Tek pošto je završio molbu knezu, nastavlja obraćajući se hijerarhijski Bogu, da bi Bog umilostivio kneza, i to piše u velikom uzbuđenju, otkrivajući dramatičnost veću nego što je pokazuju same reči. Da je zapis Lj. Stojanovića br. 4 posteriorno napisan,

pokazuju i stilistički elementi. U prvom delu (br. 6) uz ime pisara imamo epitet грѣшны, a u dopuni (br. 4) ta reč postaje sintagmatski predikat — помилуѣи мѣ ... Григориѣ грѣшнаго, a u tome se ogleda hijerarhijski stilistički odnos, uz naglašeno tematsko pojačavanje. — Po Ljub. Stojanoviću zapis br. 5 nije u stvari poseban zapis; on se uostalom ne odnosi na celu knjigu i na njeno ukrašavanje; on se odnosi uže i direktno na dvodelni zapis (br. 6 + 4). Tako коньчахъ съ в(о)жнѣю помощнѣю, аминь znači: rekaoh sve što imadoh na duši, uz božju pomoć, tj. siguran u božju pomoć (stilistička anticipacija).

IV

Red misli ovako interpretiranog zapisa ukazuje na njegovo jedinstvo, iako to ne odgovara redu po stranicama dela. Taj nesklad objašnjava situacija. Pošto je napisao glavni deo i zaključio zastavljanjem, Gligorije dijak osetio je potrebu da pojača utisak svojih reči pribegavajući pomoći Gospoda. Zaboravljajući estetsku uslovljenost, Gligorije dijak nastavlja razvijanje, svoj pledoaje, istim a pojačanim ritmom, i to na marginama još nepovezanih kvaterniona, onako kako su mu ležali pod rukom, i kako se slaže sa odnosom strana (po beleženju Ljub. Stojanovića).

Prema ovome, rekonstruisani tekst Gligorijevih zapisivanja ima identifikacioni potpis (pre osnovnog zapisa, s. 360) i integralni zapis, sa svojim zaključkom (s. 360, 355, 358):

- 1°. Язь писахъ алѣ Глигрѣ [s. 360].
- 2°. Язь грѣшны Глигорѣ днѣхъ, недостоинны
нарещи се днѣхъ, заставихъ снѣ
ев(а)нг(е)лнѣ златомъ кнезю вел(н)кославномоу
Мирославоу с(ы)ноу Завидиноу. Я мнѣ г(оспо)ди не
завѣди грѣшнаго, нь схрани мѣ себѣ дѣ ми естъ
г(осподи)не жалѣ тебѣ работавши, кнезю своемоу
г(осподи)ноу, дѣ мнѣ не храниши грѣшнаго. [s. 360].
Г(оспод)и в(о)жѣ мон; щедрѣ и многомил(о)стнѣ помилуѣи
мѣ своєю м(н)л(о)стнѣю, Григориѣ грѣшнаго, неклн
быхъ оу господина оу милости быль, на те
оупекаю. [s. 355]. — Коньчахъ съ в(о)жнѣю помощнѣю.
аминь. [s. 358].

Résumé

UNITÉ DES INSCRIPTIONS DE L'ÉVANGILE DU PRINCE MIROSLAV

L'auteur constate l'unité thématique et stylistique des inscriptions de l'Évangile du Prince Miroslov (Lj. Stojanović, Recueil I, Nos 4, 5, 6). Le copiste en a fait d'abord la partie principale (p. 360), s'adressant au Prince pour être retenu en service. Ensuite, en marge (p. 355), il prie le Seigneur Dieu de lui assurer les faveurs du Prince. L'identification étant à part, les autres textes font un tout, une seule inscription: p. 360, dont la suite se retrouve à la page 355, et se termine par la formule spécifique (КОНЬЧАХЪ ...), à la page 358.

